

## text k interpretaci

„Vyčerpání“ je antitezí Rozumu. Střetává se s Rozumem v jeho základní povaze, jíž je snaha dosáhnout vzestupného trendu. Vyčerpání je vylučováním impulsů směřujících k novostem. Vylučuje příležitosti, které se před životem otevírají na stupni, na němž se bezprostředně nalézají. Tohoto stádia bylo dosaženo tím, že byla uchopena některá z příležitostí. Vrcholným triumfem metody je, když poskytuje příležitosti bez toho, aby sebe sama překračovala. Pouhým opakováním dochází k maření příležitostí. Koloběh změn, jemuž nebylo dopřáno odlehčení v podobě novosti, je příčinou netečnosti, která Rozum zatěžuje. Impuls, který poskytuje Rozum, je vyčerpán, pakliže je zatížen touto netečností. Když už se impulsy zcela vytratí, udržuje se život na svém stupni vývoje pouze prostřednictvím rutinních úkonů. Dochází ke ztrátě impulsu, prostřednictvím něhož bylo tohoto stádia dosaženo; impulsu, který dal popud k započetí jeho tvorby. Život pak upadá do prostého opakování, zabývá se už jen pouhým žitím a je obrán o všechny faktory, které by mohly napomoci snahám o dobré žití, nemluvě již o snahách o žití lepší. Takové statické životní stádium však není ve skutečnosti nikdy stabilní. Představuje dlouhý a pomalý úpadek, během něhož se komplexita organismů dostává na úroveň jednodušších forem.

V obecném popisu základní funkce Rozumu v životě jsme těsně následovali analogii mezi živým tělem s jeho soběstačnou organizací a soběstačnou organizací hmotného univerza jakožto celku. Hmotné universum v sobě obsahovalo a pravděpodobně stále ještě obsahuje jistý tajuplný impuls, který pohání jeho energii směrem vzhůru. Tento impuls je, alespoň co do jeho obecných úkonů, našemu zraku skryt. Musela však existovat epocha, jejímž dominantním trendem byla tvorba protonů, elektronů, molekul a hvězd. Pokud můžeme usuzovat z našich dnešních pozorování, jsou tyto formace již ve stádiu úpadku. S živým tělem jsme skrze naši osobní zkušenost obeznámeni více. V živém těle lze pozorovat žádostivost směřující k vzestupnému trendu, v nichž je Rozum selektivním činitelem. Ohledně celku fyzického univerza však nelze o podobném činiteli, prostřednictvím něhož vesmír dosáhl současného stádia dostupné energie, získat přímé vědění. Seskupení energie do formy protonů, elektronů, molekul, kosmického prachu, hvězd a planet je již zde. Jakkoliv ohromné je rozpětí fyzikálního řádu, zdá se, že i on je konečný a že v něm navíc dochází k postupnému opotřebování. Ať už bude toto opotřebování trvat

jakkoliv dlouho, muselo někdy začít a musí také někdy skončit. Z ničeho nemůže vzniknout nic jiného, než nic.

Výklad univerza založený pouze na představě působících příčin čistě fyzických spojení nastoluje prostě neřešitelnou aporii. Ortodoxní učení fyziologů vyžaduje, aby byly úkony živých těl vykládány pouze prostřednictvím fyzikálního systému, který je vyjadřován prostřednictvím fyzikálních kategorií. Je-li však tento systém v rámci své vlastní oblasti konfrontován s empirickými fakty, selhává v tom, aby do sebe tato fakta zahrnul a zároveň u toho nespáchal logickou sebevraždu. Z tohoto pojetí, v jehož rámci jsou jednotlivé úkony ve fyzickém univerzu nahlíženy pouze prostřednictvím čistě fyzikálních zákonů, si však lze přinést jisté poučení. Opomíjelo totiž některé úkony, které nejsou jeho prostřednictvím vysvětlitelné. V první řadě jsme zanedbali jistý obecný protičinitel. Úkony, jež má tento protičinitel napříč fyzickým univerzem na svědomí, jsou příliš ohromné a také příliš rozptýlené na to, abychom je mohli přímo pozorovat. Tuto sílu lze zachytit pouze jako výsledek nějakého pokroku. Zkoumáme-li současný stav kosmu, nelze mít o tomto protičiniteli přímou intuici. Kosmos jí ale vděčí za svou existenci, která jako cokoli jiného podléhá postupnému opotřebování.

Slabinou ortodoxního fyziologického učení je tedy to, že vykládá kosmos výhradně prostřednictvím pojmu fyzikálního systému, který je sám vnitřně sporný.

Měli jsme již příležitost nahlédnout, že existují zřejmé důkazy pro to, že činnosti živých těl jsou usměrňovány pomocí záměrů. Zdá se tedy jen přirozené analogii obrátit a argumentovat pro pozici, která bude nahlížet úkony Rozumu jako aspekty široce rozptýleného protičinitele, jehož prostřednictvím hmotný kosmos neustále vstupuje do existence. Tento závěr se v podstatě rovná tezi, že účelová příčinnost nemůže být z našich kosmologických teorií vyloučena. Zamítnutí výkladu přihlížejícího k záměrům má původ na počátku sedmáctého století u Francise Bacona. Pokud bychom věnovali svou pozornost pouze jistým omezeným oblastem, pak by bezpochyby bylo třeba považovat tento postup za úspěšný metodologický nástroj. Pripustíme-li ovšem kategorii účelové příčinnosti, pak lze primární funkci Rozumu vymezit konzistentně. Touto funkcí je tvořit, zdůrazňovat a kritizovat účelové příčiny a intenzitu cílů, které jsou k nim nasměrovány.

## text k překladu

When the objects of an inquiry, in any department, have principles, causes, or elements, it is through acquaintance with these that knowledge and understanding is attained. For we do not think that we know a thing until we are acquainted with its primary causes or first principles, and have carried our analysis as far as its elements. Plainly, therefore, in the science of nature too our first task will be to try to determine what relates to its principles.

The natural way of doing this is to start from the things which are more knowable and clear to us and proceed towards those which are clearer and more knowable by nature; for the same things are not knowable relatively to us and knowable without qualification. So we must follow this method and advance from what is more obscure by nature, but clearer to us, towards what is more clear and more knowable by nature.

Now what is to us plain and clear at first is rather confused masses, the elements and principles of which become known to us later by analysis. Thus we must advance from universals to particulars; for it is a whole that is more knowable to sense-perception, and a universal is a kind of whole, comprehending many things within it, like parts.

Connaissance et science se produisant, dans tous les ordres de recherches dont il y a principes ou causes ou éléments, quand on a pénétré ces principes, causes ou éléments (en effet nous ne pensons avoir saisi une chose que lorsque nous avons pénétré les causes premières, les principes premiers et jusqu'aux éléments), il est donc clair que, dans la science de la nature, il faut s'efforcer de définir d'abord ce qui concerne les principes.

Or, la marche naturelle, c'est d'aller des choses de plus connaissables pour nous et les plus claires pour nous à celles qui sont plus claires en soi et plus connaissables; car ce ne sont pas les mêmes choses qui sont connaissables pour nous et absolument. C'est pourquoi il faut procéder ainsi: partir des choses moins claires en soi, plus claires pour nous, pour aller vers les choses plus claires en soi et plus connaissables.

Or, ce qui, pour nous, est d'abord manifeste et clair, ce sont les ensembles le plus mêlés; c'est seulement ensuite que, de cette indistinction, les éléments et les principes se dégagent et se font connaître par voie d'analyse. C'est pourquoi il faut aller des choses générales aux particulières; car le tout est plus connaissable selon la sensation, et le général est une sorte de tout: il enferme une pluralité qui constitue comme ses parties.

Im Gesamtbereich der unter Prinzipien, Gründen und Letztmomenten stehenden Untersuchungen ergeben sich Wissen und Begreifen aus der Erkenntnis ebendieser Grundlagen – denn dann, wenn wir die letzten Gründe des Einzelnen und seine letzten Prinzipien und wenn wir es bis in seine Letztmomente hinein erfaßt haben, halten wir es für erkannt. Und so ist denn auch mit Bezug auf die Naturwissenschaft die Notwendigkeit offensichtlich, mit einem Versuch, ihre Prinzipien zu bestimmen, den Anfang zu machen.

Nun ist es aber das natürliche Schicksal unserer Erkenntnis, daß sie auszugehen hat von dem, was für uns das Einsichtigere und Deutlichere ist, und weiterzugehen zu dem, was an ihm selbst das Deutlichere und Einsichtigere wäre. Es fällt ja keineswegs die Einsichtigkeit für uns mit der Einsichtigkeit überhaupt zusammen. So bleibt es bei der Notwendigkeit, auch hier so zu verfahren, daß wir von dem ausgehen, was zwar weniger deutlich an ihm selbst ist, dafür aber für uns das Deutlichere ist, und weiterschreiten zu dem, was an ihm selbst das Deutlichere und Einsichtigere darstellt.

Dies nun, was für uns im Anfang jeweils klar und deutlich ist, ist in Wahrheit gerade eine ungegliederte Mannigfaltigkeit, und erst der anschließenden Analyse werden die Letztmomente und Prinzipien faßbar. Aus diesem Grund hat das Denken von Allgemeinen zum Einzelnen fortzugehen. Denn das jeweilige Ganze ist es, was sich vorzugsweise der sinnlichen Wahrnehmung darbietet, und das Allgemeine ist ja eine Art von Ganzem; denn es umschließt ein Mannigfaltiges, das gleichsam seine Teile bildet.